

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/316473196>

Çocuk, İnternet ve Etik

Article · January 2013

CITATION

1

READS

842

1 author:

Inayet Aydın

Ankara University

68 PUBLICATIONS 220 CITATIONS

SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Yolsuzluğun Önlenmesi ve Etiğin Teşviki İçin Teknik Destek Projesi: Milli Eğitim Bakanlığı Etik Eylem Planı [View project](#)

Türkiye'de Akademik ve İdari Personelin Psikolojik Sözleşmesi Üzerine Bir Araştırma: Eğitim Fakülteleri Örneği [View project](#)

ÇOCUK, İNTERNET VE ETİK*

İnayet Aydın**

ÖZ

Dünya nüfusunun % 34.3'ü aktif olarak internet kullanmaktadır. Yetişkin dünyasına giren her olgu gibi internet, çocukların dünyasına da kendiliğinden sızmış ve hatta çocuklar tarafından daha büyük bir ilgi görmüştür. Çocukların internet kullanımı, yarattığı risk ve zararlar açısından önemli bir etik tartışma alanıdır. İnternetin getirdiği başlıca riskler pornografi, zorbalık, cinsel mesajlar, tanınmayan kişilerle etkileşim, online ilişki kurulan kişilerle buluşma, kişisel bilgilerin kötüye kullanımı ve zararlı içerik gibi başlıklar altında ele alınabilmektedir. Eğitimde teknoloji kullanımı bir yandan önemli kolaylıklar sağlarken, diğer yandan internet teknolojisi sayesinde öğrencilerin materyalleri yeniden yazmaları gerekmekte ve her türlü yazılı materyal kopyaya yöntemi ile kullanılabilir. Bu durum internet yolu ile etik ihlallerini de beraberinde getirmektedir. İnternetin çocuklar için yarattığı bir diğer tehlike de siber zorbalıktır.

ANAHTAR KELİMELELER: İnternet etiği, teknoloji etiği, akademik sahtekarlık, siber zorbalık

* Bu makale, Çocuk ve Bilgi Güvenliği Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

**Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Yönetimi ve Politikası Bölümü

CHILDREN, INTERNET AND ETHICS*

İnayet Aydın **

ABSTRACT

World's population, 34.3% are actively using the Internet. Thanks to science and technology, providing convenience to the people in unethical behavior opens the door Children's internet use, the risks and losses caused by an important area of ethical debate. The main risks that the Internet pornography, bullying, sexual messages, interact with unknown people, meeting people online relationship was established, the use and misuse of personal information can be dealt with under headings such as malicious content. The use of technology in education, while providing important benefits, on the other hand, the students rewrite the materials cut and copy method. This situation brings about violations of ethics by way of the internet. Another dangers to children posed by the internet cyber violence and ads on the internet for creating some of the ethical problems for children.

KEYWORDS: Internet ethics, technology ethics, academic dishonesty, cyberbullying.

* This article was presented as an oral presentation at the Conference of Child & Information Security

** Prof. Dr., Ankara University, Faculty of Educational Sciences, Department of Educational Administration And Politics

1. GİRİŞ

İngilizce'de "uluslararası ağ" anlamına gelen "international network" sözcüklerinin birleştirilmesinden oluşan ve tüm dünyaya yayılmış, bilgi paylaşımı için birbirleri ile bağlantılı bilgisayarlardan meydana gelmiş bir ağ olan internet, günümüz insanının dünyasında giderek daha fazla yer tutan bir olgudur.

En son verilere göre 2012 yılında 7.017.846.922 olan dünya nüfusunun 2.405.518.375'si internet kullanıcısıdır. Bu rakamlara göre dünya nüfusunun % 34.3'ü aktif olarak internet kullanmaktadır. Kullanım oranlarının bölge nüfusuna oranına bakıldığında %78.6 ile Kuzey Amerika birinci, Okyanusya-Avustralya % 67.6 ile ikinci; Avrupa % 63.2 ile üçüncü sırada gelmektedir. 2000-2012 yılları arasında internet kullanımındaki artış oranlarına bakıldığında ise tüm dünyada internet kullanımı % 566.4 artarken, en büyük artışın % 3.606.7 ile Afrika Ülkelerinde; ikinci olarak % 2.639.9 ile Orta Doğu Ülkelerinde, üçüncü olarak % 1.310.8 ile Latin Amerika ve Karayiplerde olduğu görülmektedir (www.internetworldstats.com). Bu verilerden anlaşıldığı gibi her geçen gün internet kullanıcılarının sayısı katlanarak artmakta ve internet günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmektedir.

Diğer taraftan bilgisayar teknolojisini bilen ve bilmeyenler arasında giderek büyük bir bölünme yaşanmaktadır. Bu bölünmeye, sayısal kopuş ya da dijital bölünme adı verilmektedir. Sayısal kopuş, bilgisayar, telefon, internet bağlantısı gibi araçlara ve yeni teknolojileri kullanma olanağına sahip olanlarla olamayanlar arasındaki ekonomik, sosyal ve kültürel farklılıktır (Irving, 2001). Sayısal kopuş, telefon, bilgisayar, internet gibi araçlara sahip olan ve olmayan bireyler ve toplumlar arasında bilgiye erişim ve ondan yararlanma açısından ortaya çıkan ciddi eşitsizlikleri de ortaya çıkarmaktadır.

Yetişkin dünyasına giren her olgu gibi internet, çocukların dünyasına da kendiliğinden sızmış ve hatta çocuklar tarafından daha büyük bir ilgi görmüştür. Özellikle okulla ilgili çalışmalar, online oyunlar, sosyal ağlar çocuk ve gençler arasındaki en popüler etkinliklerdir.

London School of Economics and Political Science (LSE) koordinatörlüğünde 2006 yılında 23 Avrupa Ülkesinin katılımı ile "Avrupa Çevrimiçi

Çocuklar (EU Kids Online) isimli bir proje çalışması başlatılmıştır. Proje kapsamında Türkiye’den Ortaadoğu Teknik üniversitesinden bir grup araştırmacı Mayıs-Haziran 2010 döneminde Türkiye çapında bir çalışma yürütmüşlerdir. Kırsal bölgelerde, 9-16 yaş arası 1018 çocuk ve ebeveynlerinden biri ile evlerinde yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Çalışmanın ilk bulgularına göre çocukların % 40’ı kendi bilgisayar veya dizüstü bilgisayarına sahipken, çocukların %39’u bilgisayarını diğer aile fertleri ile paylaşmaktadır. Buna karşın ebeveynlerin sadece % 29’unun internet kullandığı ortaya çıkmıştır (<http://eukidsonline.metu.edu.tr>; <http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/Home.aspx>).

Aynı araştırmanın bulgularına göre Türkiye’de 9-16 yaş arasındaki çocuklar, İnternet kullanmaya 10 yaş civarında başlıyor ve günde 1-1.5 saatlerini internette geçiriyor. Çocuklar İnternet’i en fazla okul işleri % 92, oyun oynamak % 49, haberleri okumak ya da izlemek % 40, eğlence - video klip izlemek %5 9, müzik ya da film indirmek % 40 ve arkadaşları ile sosyal ağlarda paylaşımında bulunmak % 48 için kullanılmaktadırlar. İletim göndermek, e-posta ve sosyal ağa bağlanmak gibi tüm iletişim-tabanlı faaliyetler birlikte ele alındığında Türk çocukların (% 44) Avrupa’daki diğer çocuklardan (% 60) daha az bu faaliyetleri yaptığı görülmüştür. Araştırma bulgularına göre Türkiye’de 9 - 16 yaş grubundaki çocukların % 47’sinin bir sosyal paylaşım sitesinde profili bulunmaktadır. Çoğu sosyal paylaşım sitesi hesap oluşturma için 13 yaş sınırı koymasına rağmen, bu çalışmaya katılan ve sosyal paylaşım sitesinde hesabı bulunan tüm çocukların üçte biri 13 yaşının altında. Sosyal paylaşım sitesi kullanan çocukların %85’i Facebook profiline sahiptir (<http://eukidsonline.metu.edu.tr>).

Görüldüğü gibi ülkemizde de çocuklar küçük yaşlardan itibaren internet kullanmaya başlamaktadırlar. Ancak bu yoğun kullanımla birlikte online çocukların internet ortamında karşılaşabilecekleri sorunlar ve etik ikilemler, üzerinde ciddiyetle durulması gereken evrensel bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çocuk, en eski uygarlıklardan başlayarak, insan soyunun kaynağı, varlığının göstergesi ve gelecekteki temsilcisi olarak görülmüştür. Çeşitli yasal belgelerde çocuk kavramı tanımlanmıştır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin birinci maddesinde onsekiz yaşına kadar her

insan çocuk sayılmaktadır. Yine Türk Ceza Kanunu'nun 6.maddesinde de, "çocuk deyiminden; henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişi" anlaşılır denmektedir. Çocuk Koruma Kanunu'nun 3.maddesinde "Çocuk: Daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişidir" şeklinde tanımlanmaktadır. Görüldüğü gibi çocuk dendiğinde yasal yaş sınırı, 18 yaş altındaki bütün çocukları kapsamaktadır.

Çocuk, sürekli yarına hazırlanan bir varlık olarak ele alınmakta ve bu anlayış hem çocuğun bugününün ihmali edilmesine yol açtığı gibi hem de çocuğu edilgin bir konuma indirgemektedir. Oysa çocuklar bugünün bireyleridir ve onların gelişimi, hakları ve esenlikleri güvence altına alınmalıdır. Çocukların bir yandan hakları teslim edilirken diğer yandan da karşılaşabilecekleri risklere karşı korunmaları etik tartışmaların odağında yer alan konulardır.

2. ETİK VE İLGİLİ KAVRAMLAR

En genel anlamda etik, insan tutum ve davranışlarının iyi-kötü, doğru-yanlış açısından değerlendirilmesidir. Bu bakımdan etik, ahlaki davranış, eylem ve yargıları ilgilendiren bir konu olarak felsefe ve bilimin önemli bir parçası ve sistematik bir çalışma alanı olmuştur. Etik tartışmalarının temel konusu, insanın eylemlerini ahlaki bakımdan değerli ya da değersiz kılanın ne olduğudur. Eylemi ahlaki anlamda değerli yapan, iyiyi ortaya koyması, iyiyi yaratmasıdır (Akarsu, 1965).

Etik, her şeyden önce istenilecek bir yaşamın araştırılması ve anlaşılmasıdır. Daha geniş bir bakış açısı ile bütün etkinlik ve amaçların yerli yerine konulması; neyin yapılacağı ya da yapılamayacağı; neyin isteneceği ya da istenemeyeceğinin; neye sahip olunacağı ya da olunamayacağı bilmesidir. Bunun yapılabilmesi ise etik değerler ve değer koruyarak davranılmasını gerekli kılar.

Etik değerler, tüm diğer değerlerden daha öncelikli sayılırlar çünkü etik değerler tehlikeye düşerse, tüm değerler risk altına girecektir. Etik değerler haklar ve ödevler bakımından dile getirilirler. Haklar, başkalarına karşı tam olarak yerine getirmemiz gereken talepleri ifade eder. Bu talepler bizim değerlerimizle kesişir ve ödevlerimizi ortaya çıkarır. Ödevler ise yükümlülükler ve yasaklardan oluşur. Yükümlülükler,

yapmayı isteyeceğimiz başka şeyler olup olmadığına bakılmaksızın yapmak zorunda olduğumuz şeyleri tanımlar. Yasaklar ise amacımızın büyüklüğüne bakılmaksızın, yapmamamız gereken şeyleri tanımlar (Ogletree, 1995: 2517).

Değerler insan ihtiyaç ve istekleri ile çok yakından ilişkilidir. İnsanlar ihtiyaçlarını ya da önemli amaçlarını karşılayan şeylere değer yüklerler. Ancak çıkarlarımızın değerlerimiz olması büyük tehlikeleri de beraberinde getirmektedir. İnternet kullanımında da belli değerlerin korunarak davranılması çok önem taşımaktadır. Etik değerler ilgili diğer kavramlar olan etik kod, ilke, kural ve standart kavramları ile hayata geçirilebilmektedir.

İlkeler, eylemleri yönlendiren temel düşüncelerdir. İlkeler, değerlerin eyleme geçmesini sağlayan ve yönlendiren anlamlardır. Rokeach'a göre (1973) ilkeler, kişisel ya da toplumsal tercihlerin varlığını belirleyen muhalif ya da zıt inançlara dayalı özel davranış kalıplarıdır. İlkeler, etik amaçlarımızı gerçekleştirmek için kullandığımız taktiklerdir (Scully, 2002: 214).

Kurallar ise ilkelere uygun eylem yollarıdır. Yazılı kurallar, bir toplum içerisinde kanunlarla veya kesin sınırlarla belirlenmiş normlar olup, kişiden kişiye değişmezler. Bu haliyle kurallar, bir davranış ya da eyleme rehberlik yapan, özel bir amaca yönelik, yetkililerce konulmuş bir düzenleme, tanımlama ya da tercihlerden oluşur (Aydın, 2012).

Kurallar aslında bireyin kendisi ve dış dünya hakkında düşünme biçimlerinin tanımlanmış halidir. Bu anlamda kurallar bireyin eylemlerinde iyi-kötü, doğru-yanlış değerlendirmelerini yapmalarına rehberlik eder. Kuralları ilişkisel kurallar, yapılandırıcı kurallar, koruyucu kurallar, kişisel kurallar ve görgü kuralları olmak üzere beş başlık altında toplamak mümkündür (Thornberg, 2008).

Standartlar, beklenen davranışların sergilenmesi, istenmeyenlerden kaçınılmasında rehberlik yapan sistemlerdir. Standartlar, bir şeyi yapmanın kabul edilmiş ve tekrarlanabilen yollarıdır. Standartlar bu nedenle bir işin ya da hizmetin etkili ve güvenilir biçimde yerine getirilmesini sağlayan ve böylece yaşamı daha kolay hale getiren ölçütlerdir. Standartları belli olmayan ve denetlenmeyen bir alanda etik sorunların daha fazla ortaya çıkması beklenen bir durumdur. Bu anlamda genel anlamda tek-

noloji, özel anlamda da internet teknolojisi, etik tartışmaların yoğun olduğu bir alandır.

3. İNTERNET ETİĞİNE İLİŞKİN GENEL SORUNLAR VE ÇOCUK

Aslında teknoloji, insanın alet kullanabilme yetisinden başka bir şey değildir. Aristoteles'e göre teknik, bir kullanım değerinin yalnızca nasıl değil, aynı zamanda niçin üretildiğinin sorulduğu toplumsal ve etik bir bağlamda yer almaktadır. Kullanıma yönelik doğası ile teknoloji, insanın bedensel üretim ilişkilerini mekanik üretim biçimlerine dönüştürerek çoğaltmaktadır (Uğurlu, 2008).

Bayet'e göre (2000) "bilim buluşlardan buluşlara atılırken, ahlak bu atılışa ayak uyduramamaktadır. Ne yazık ki insanlar daha bilgili olmakla daha doğru olmuyorlar". Bu anlamda bilim ve onun uygulamaya geçen hali olan teknoloji ile etik ilişkisi ele alındığında, kimileri bilimin ve teknolojinin etiğe aykırı olduğunu, insana kötülük ettiğini savunurlar. Onlara göre bilim, öldürme güçlerimizi çoğaltmakta, insanı makineye köle etmekte, kinin ve budalalığın eline tehlikeli silahlar vermekte; insanların iyiliğine çalışır görüldüğü zaman bile lüksü, açgözlülüğü, doymazlığı daha da azdırmaktadır (Bayet, 2000). Bu anlamda bilim ve teknolojinin etik açıdan sorgulanabilir yanları oldukça çoktur. Yalnız burada en önemli konu teknolojik araçların kendisini suçlamak yerine, bu araçların iyi-kötü, doğru-yanlış ayrımını yaparak ve etik değerleri koruyarak kullanılması üzerinden bir tartışma yürütebilmektir. Bayet (2000) "Ne zaman ki bilim etiği, bilimin ilerlemesine yoldaşlık edecek, belli ilkeler üzerinde insan beyninin sağlam birliğini kuracak, işte o zaman yaşamımıza bir çöşku katacaktır" diyerek konuyu özetlemektedir.

Teknoloji devrimi üç aşamalı bir süreç olarak gerçekleşmiştir. Birinci aşaması tanışma, ikinci aşaması yayılma ve üçüncü aşaması da güç aşamasıdır. Üçüncü aşama 2000 yılından sonraki dönemi kapsamaktadır ve bu dönemde teknoloji bambaşka bir anlam kazanmıştır. Bu üç aşama Tablo 1'de çeşitli açılardan aşağıdaki gibi karşılaştırılmıştır (Moor, 2006):

Tablo 1. Teknoloji Devriminin Aşamaları ve Bazı Açılardan Karşılaştırma

	Tanışma	Yayıma	Güç
Cihazlar	Ezoterik	Standart	Kaldıraçlı
Kullanıcılar/Yararlanıcılar	Çok az	Seçilmiş	Pekçok
Anlayış	Elit	Eğitilmiş	Genel
Kullanma Maliyeti	Yüksek	Orta	Düşük
Yararlılık	Sınırlı	Orta	Yüksek
Toplumla bütünleşme	Azınlık	Kısmen	Çoğunluk
Toplumsal Etki	Marjinal	Hissedilir	Önemli Ölçüde

Kaynak: Moor, 2006.

Teknoloji devriminin en hızla kendini gösterdiği alanlardan biri olan İnternet alanı da etik ikilemleri içinde barındıran; uzun yıllardır üzerinde tartışılan ve bazı etik değer, ilke, kural ve standartların oluşturulmaya çalışıldığı bir alandır. İnternet kullanımı cep telefonları ya da bilgisayarlar aracılığı ile yapılmaktadır. Bu konuda Bilgisayar Etiği Enstitüsü'nün oluşturduğu ve bilgisayar kullanımında uyulması gereken on temel ilke şunlardır:

1. Bilgisayarı, başkalarına zarar vermekte kullanmayın.
2. Bilgisayarla, başkalarının işine mani olmayın.
3. Başkalarının dosyalarını karıştırmamanın yollarını aramayın.
4. Bilgisayarı hırsızlık yapmakta kullanmayın.
5. Bilgisayarı yalancı şahitlikte, sahte delil hazırlamada kullanmayın.
6. Parasını ödemediğiniz yazılımları kopyalamayın ve uygun olmayan biçimde kullanmayın.
7. Sahibinden izinsiz başkalarının bilgisayar kaynaklarını kullanmayın.
8. Başkalarının fikirlerini bilgisayarla çalıp kendinize mal etmeyin.
9. Sosyal hayata etkilerini düşünmeden bir program yazmayın.
10. Bilgisayarı, saygı ve ilgi göstermeksizin kullanmayın.

Türkiye'de çocukların internet kullanımı, yarattığı risk ve zararlar açısından önemli bir etik tartışma alanıdır. İnternetin getirdiği başlıca online riskler pornografi, zorbalık, cinsel mesajlar, tanınmayan kişilerle etkileşim, online ilişki kurulan kişilerle buluşma, kişisel bilgilerin kötüye kullanımı ve zararlı içerik gibi başlıklar altında ele alınabilmektedir.

TÜİK'in araştırmasına göre Türkiye'de 6-15 yaş arası çocukların yüzde 60,5'i bilgisayar, yüzde 50,8'i internet, yüzde 24,3'ü cep telefonu kullanmaktadır. Türkiye'de bilgisayar kullanımı ortalama 8, internet kullanımı ise 9 yaşında başlamaktadır. Yine "Avrupa Çevrimiçi Çocuklar (EU Kids Online) Araştırmasının Türkiye ayağında yer alan çocukların % 85'i Facebook kullanmakta ve çocukların % 42'si Facebook hesabını herkese görünür şekilde ayarlamaktadır. İnternet üzerinden üzücü bir durumla karşılaştıklarını ifade eden çocukların oranı %9.6'dır. Çocukların %15'i zararlı bilgiler içeren web sitelerini ziyaret ettiklerini belirtmiştir (<http://eukidsonline.metu.edu.tr>). Tablo 2'de çocukların internette karşılaştıkları risklerle ilgili olarak Avrupa ve Türkiye'de yaşayan çocuklarla ilgili veriler yer almaktadır.

Tablo 2. Çocukların internette karşılaştıkları risklerle ilgili olarak Avrupa ve Türkiye Karşılaştırması

	RİSKLER	Avrupa	Türkiye
1	İnternetin aşırı kullanımından kaynaklı bir veya daha fazla etmen belirten	%33	%25
2	İnternette cinsel içerikli fotoğraf gördüğünü belirten	%13	%13
3	Gördükleri cinsel içerikli fotoğraflardan rahatsız olduğunu belirten	%33	%46
4	Zorbalığa maruz kaldığını belirten	%20	%9
5	Zorbalığın İnternet aracılığı ile gerçekleştiğini belirten	%5	%3
6	Cinsel içerikli mesaj aldığını belirten	%12	%8
7	Cinsel içerikli mesaj gönderdiğini belirten	%3	%3
8	Cinsel içerikli mesaj almaktan rahatsız olduğunu belirten	%25	%50
9	Yüze tanışmadığı kişilerle İnternet'te görüşüğünü belirten	%25	%14
10	Yüze tanışmadığı kişilerle İnternet dışında da bulunduğunu belirten	%6	%2

Kaynak: (<http://www.socialmediatr.com/blog>)

Livingstone ve arkadaşlarına göre (2011), çocukların internet ortamında karşılaştığı pek çok risk vardır. Online riskler çocukları rahatsız etmektedir. Rahatsız etmek, çocuğun görmek istemeyeceği şeyleri görmesi ya da gördüğü için mutsuz olması anlamına gelmektedir. Online riskler geniş bir alanı kapsamaktadır. Çocukların yaş oranı arttıkça internet risklerine maruz kalma oranları da artmaktadır. Yine Livingstone ve arkadaşlarına göre (2011), 25 Avrupa ülkesinde internet risklerinden bir ya da birkaçı ile karşılaştıklarını belirtme oranı 9-10 yaş

çocuklarında %14 iken; 11-12 yaşında bu oran %33'e; 13-14 yaşında %49'a ve 15-16 yaşında ise % 63'e yükselmektedir. Görüldüğü gibi internet riskleri çocukların yaşı büyüdükçe azalmadığı gibi artmakta ve riskleri daha da yükseltmektedir.

Etik açıdan en önemli konulardan biri internetin çocuklar için iyi ve doğru biçimde kullanılabilmesinin sağlanmasıdır. Bu tartışmada en önemli konu ise internet kullanımının hangi konularda, ne kadar süre ile nasıl bir yaklaşımla gerçekleşeceği konusunda teknoloji üreticileri, aileler ve eğitimciler arasında ciddi bir işbirliği kurulabilmesidir.

4. EĞİTİMDE İNTERNET KULLANIMI VE ETİK SORUNLAR

Eğitimde bilgi teknolojilerinin kullanımı her geçen gün biraz daha yaygınlaşmaktadır. Bilgi teknolojisi kavramı, verilerin kaydedilmesi, belirli bir işlem sürecinden geçirmek suretiyle bilgiler üretilmesi, üretilen bu bilgilere erişilmesi, saklanması ve nakledilmesi gibi işlemlerin etkili ve verimli yapılmasına olanak tanıyan teknolojileri tanımlamaktadır (Bensghir, 1996).

Akademik doğruluk, bilginin elde edilmesi ve iletilmesi yolunda dürüstlük ve şeffaflık demektir (The Centre for Academic Integrity, Duke University, 2004). Dürüstlük hoca ve öğrenciler arasındaki yüksek seviyedeki güven için ve bütün öğrencilere eşit şekilde davranılması için öncüdür. Drinan'a göre (1999) akademik doğruluk gereği bütün yazarların başkalarının emeğini kaynak göstermesini ve eğer yanlış yapılan varsa önlem alınmasını gerektirir (Aktaran, Hayes ve Introna, 2000).

Geleneksel olarak akademik yolsuzluk (Ikupa, 1997), "bireyin bilgi ya da yeteneğinin test edilmesi sürecinde sergilediği etik olmayan ve yasa dışı davranışlardır". Akademik etiğe aykırı öğrenci davranışları arasında, kişinin sınav kurallarını ve düzenini bozacak biçimde sınavda başkasıymış gibi davranması, kopya çekmesi, gizlice sınav kâğıtlarını değiştirmesi, sınav salonlarından cevap kâğıtlarını çalması, sonuçlarda sahtekârlık yapması ve sınav uygulayıcılarına sözlü ya da fiziksel olarak saldırıda bulunması gibi davranışları içermektedir (Aktaran, Eminoğlu, 2008). Ancak bilgi teknolojileri ve internetin eğitimde kullanımının artması ile bazı yeni akademik yolsuzluklar ortaya çıkmakta, özellikle de

aşırma ve kopya çekme giderek daha da büyük bir akademik etik sorun haline gelmektedir.

Online dünya, başkalarının yaptığı çalışmalara kolayca ulaşma fırsatı sağlamaktadır. İnternet teknolojisi sayesinde öğrencilerin materyalleri yeniden yazmaları gerekmediği gibi her türlü yazılı materyali kolayca seçip, kopyalama ve kaydetme şansına da sahip olmaktadırlar. Paylaşma, yönlendirme ve link verme gibi uygulamalar online dünyada materyallerin serbestçe değişiminin yapılmasını sağlamaktadır (Salmons, <http://www.vision2lead.com/Originality.pdf>). Ödev çalışmalarındaki bilimsel yanılmanın daha ileri örnekleri için 'aşırma' terimi kullanılır. Oxford English Dictionary'ye göre 'aşırma' "başka bir kişinin fikir, düşünce veya icatlarını alıp ya da kullanıp kendininki gibi göstermek demektir.

Eğitimde teknoloji kullanımı bir yandan öğrenciler ve öğretmenler açısından önemli kolaylıklar sağlarken, diğer yandan da kolaycılığı artırmaktadır. ABD'de yapılan bir araştırmaya göre 1940'larda üniversite öğrencilerinin sadece %20'si lisede iken kopya çektiğini söylerken, günümüzde bu oran % 75 ile % 98 arasında değişmektedir (<http://www.glass-castle.com>). İnternet olanaklarının kullanarak öğrenciler tarafından yapılan aşırımlar şu biçimlerde görülebilmektedir (Harris, 2009; Aysıt 2012; Hayes & Introna, 2000):

1. Sınav sırasında kopya çekmek.
2. Ödev çalışmalarında izinsiz işbirliği yapmak.
3. Bir cümleyi veya cümleler grubunu, yayınlanmış bir kaynaktan, kaynak göstermeden tırnak içine almadan aynen aktarmak.
4. Bir cümle veya cümleler grubunda ifade edilen bir düşünceyi, kendi sözcük ve cümleleri ile ifade ettikten sonra kaynak göstermek.
5. Web veya çevrimiçi ya da elektronik veritabanından bir ödevi kopyalamak.
6. Daha önce ders almış öğrencilerin ödevlerini kopyalamak ve öğretmene sunmak.
7. Aynı ödevi birden çok öğretmene sunmak.
8. Ödevlerini para karşılığında veya parasız başkasına yazdırmak.

9. İnternette, ödev sitelerinden ödev indirmek: Bu ödevlerin çoğu başka öğrenciler tarafından yazılmış ve paylaşılmıştır. Ödev paylaşanlar en iyi öğrenciler arasında olmadığı için genellikle içerik olarak kalitesiz ve şaşırtıcı derecede eski tarihli atıflarla doludur.
10. Paralı ödev sitelerinden (Paper Mill) ödev satın almak: Bu tür siteler tarafından satılan ödevlerin genellikle daha kaliteli çalışmalar olduğu gözlenir. Öğrencilere verilen sınıf içi yazma ödevleri ile bunları karşılaştırılmak oldukça aydınlatıcı olacaktır. Bu tür siteler ziyaret edildiğinde çeşitli başlıklar altında pek çok çalışmanın olduğu görülecektir.
11. Farklı kaynaklardan kes-yapıştır yaparak ödev kopyalamak. Bu “montaj” çalışmalar yazım üslubu, atıf şekli ve kavramların farklı kullanılması ile kendini belli eder. Giriş ve sonuç genellikle öğrenciye aittir ve bu nedenle orta kısma göre daha zayıf kalır.
12. Birebir olmayan kopyalama: Bu uygulama bir ya da daha fazla cümlelerin, tırnak işaretleri kullanılmadan ya da öğrencinin bir kaynağı özetlediği izlenimini vermek için eksik kaynak göstermesi biçiminde ortaya çıkar.
13. Taklit alıntılar: Bazı öğrenciler gerçek bir araştırma yerine alıntılarını makyajlayarak sahte alıntılar sunabilirler. Rasgele alıntılar seçip kontrol etmek bu tür durumların saptanmasında etkili olmaktadır.

5. SİBER ZORBALIK VE İNTERNET

Zorbalık çalışmalarının öncü isimlerinden Olvenus (1993) zorbalığın dört durumda ortaya çıktığını belirtmiştir. 1) Bir kişi ile ilgili kaba şeyler söylemek ya da dalga geçmek, 2) Bir kişiyi gruptan dışlamak ya da yok saymak, 3) Bir kişiyi tekmelemek, vurmak, itmek veya fiziksel olarak rahatsızlık vermek, 4) Bir kişi ile ilgili yalan veya gerçek dışı söylentiler yaymak, içinde kaba notlar içeren mesajlar göndererek diğer öğrencilerin üzerinde olumsuz etkiler yaratmak (Huang ve Chou, 2010).

Zorbalık artık siber uzayda olmaktadır ve geleneksel ortamda yapılan zorbalıktan daha da güçlü bir biçimde uygulanmaktadır. Bunun nedeni siber uzayın daha hızlı, kapsamlı ve neredeyse durdurulamaz ve kaçınılmaz oluşudur. Bir dayanın fiziksel izleri iyileştirilebilir ve kurbanın

kaçması mümkün olabilir ancak sanal ortamda kol gezen biri en güçlü biçimde zarar verme riskine sahiptir ve ondan saklanacak bir yer de yoktur. ABD Ulusal Suç Önleme Konseyi 2008 yılında ergenlerin % 45'inin siber zorbalık kurbanı olduğunu belirtmiştir (Education Diegest, 2009). Gençler sosyal medya ve diğer iletişim teknolojileri aracılığıyla birbirleriyle bağlıdır ve bu araçlar zorba davranışların yeni ortamı haline gelmiştir. Siber zorbalık çocuklara doğrudan fiziksel zarar vermekten çok; cep telefonundan gönderilen küfürlü mesajlar, internete koyulan fotoğraflar; kişisel bloglardaki kaba saba yazılar; elektronik posta ile yayılan gerçek dışı söylentiler; internet sohbet ortamları aracılığı ile daha çok duygusal olarak incitmektedir (Aktaran, Huang ve Chou, 2010).

Livingston ve arkadaşları'nın (2011) yaptığı çalışmada, 9-16 yaş çocuklarının % 6'sının kendilerine Online olarak kötü veya yaralayıcı mesajlar gönderildiğini; % 3'ünün de başkalarına bu tür mesajlar gönderdiklerini belirtmişlerdir. Serin'in (2012) İstanbul'daki 74 ilköğretim okulunda öğrenim gören 4. 291 öğrenci ve 916 öğretmen üzerinde yaptığı , "Ergenlerde Siber Zorbalık" başlıklı araştırmasına göre, öğrencilerin % 9.42'si siber zorbalık yapıyor, % 11.79'u siber zorbalık mağduru, % 5.31'i ise hem siber zorba hem de siber zorbalık mağdurdur. Okul yöneticileri öğrencilerde tanık oldukları siber zorbalık davranışlarından en fazla görülen ilk üç davranışı % 16.09 küfürlü yazışmalar, % 11.42 alay etmek ve %11.42 ile izinsiz fotoğraf ve video paylaşımı olarak belirtmişlerdir (<http://gundem.milliyet.com.tr>).

Siber zorbalığın yarattığı etki çok daha şiddetli de olabilmektedir. Örneğin ABD'nin Florida eyaletindeki Lakeland kentinde yaşayan 12 yaşındaki Rebecca Ann Sedwick, bir yıldan fazla bir süre maruz kaldığı siber zorbalık nedeniyle intihar etmiştir. Bir yıl içinde sayıları 15'e ulaşan kızların, 12 yaşındaki Rebecca'yı internet ve mobil ortamda mesaj bombardımanına tuttuğu ve "'ölmen gerekiyor'", "neden kendini öldürmüyorsun" mesajlarıyla baskı altına aldıkları ortaya çıkmıştır. İntiharından önce arkadaşlarına attığı mesajlarından birinde "atlayacağım" dediği öğrenilen Rebecca'nın maruz kaldığı zorbalığın bir yıl önce bir 'erkek arkadaş mevzusundan' dolayı başladığı ve küçük kızın gün geçtikçe daha fazla bunalıma girdiği yetkililer tarafından belirtilmiştir (<http://www.f5haber.com/star>).

6. TİCARİ REKLAMLAR VE ÇOCUKLARIN KORUNMASI

Çocukların analitik becerileri ve yetişkinleri yargılama yetenekleri gelişmemiş olduğu için internet reklamları çok özel ve önemli etik sorunlar yaratmaktadır (Austin ve Reed, 1999). İnal'a göre (2011) günümüzde medya gençlere ve çocuklara büyük bir ilgi göstermektedir. "Bunun ardında yatan nedenlerden biri de bu iki kesimin erkenden ve olabildiğince çok para harcayarak, marka takılacak ve kendine dönük bir şekilde yaşayacak biçimde tüketim dünyasına çekilmek istenmesidir".

İnternet teknolojisi ile artık satın alma o kadar kolaylaşmıştır ki "Babasının akıllı telefonu ile oynarken, cihazda bulunan alışveriş uygulamasından yanlışlıkla 1962 model klasik bir otomobil satın alan 14 aylık kız çocuğu şaşkınlık yarattı" biçiminde bir haber çoğu kişi için şaşırtıcı olmamaktadır.

Çocuklar internet reklamlarından çeşitli şekillerde etkilenebilmektedirler. İlk olarak çocuklar gördükleri bilgilerin doğru olup olmadığını değerlendiremezler. İkinci olarak reklamcıya sağladıkları bilginin ya da oynadıkları oyunun bilgi toplama amaçlı olup olmadığını bilemezler. Çocuklar reklamcılara kişisel bilgileri verme konusunda rıza vermeye haiz değildirler. Oysa bir oyun, yarışma ya da çocuk kulübüne üye olabilmek için bazı kişisel bilgileri vermek zorunda kalmaktadırlar (Austin and Reed, 1999).

Gizlilik ve mahremiyet, bir kişi ya da grubun kendi yaşamları ya da kişisel işlerinin kamuya açık olmaktan uzak olması ya da kendileri hakkındaki bilgi akışını kontrol etme hakkı biçiminde tanımlanabilir. Burada önemli olan birinci unsur, kişinin kendisi hakkındaki bilgileri kontrol etme gücünün kendinde olması, ikinci olarak ise kişinin değerleri ya da çıkarları ile çatışan bilgiyi kontrol hakkının olmasıdır (Aydın, 2013). Diğer bir deyişle (Westin, 1967) gizlilik, birey, grup ya da kurumların kendilerine ait bilginin ne zaman, nasıl ve ne kadarının başkaları tarafından bilineceğine karar verme hakkıdır. İnternet ortamında çocukların gizlilik ve mahremiyet haklarının korunması en temel etik sorunlardan biridir.

Diğer bir sorun da çocukların kişisel bilgileri reklamcılara vermeleri konusunda bazı özendiriciler sağlanarak teşvik edilmeleridir. Üçüncü bir konu da reklamcılarının içerik ve reklamı birbirinin içine yedirerek sunma-

ları nedeniyle çocukların eğlence ile reklam arasındaki farkı anlayamamasıdır. Dördüncü etik sorun, reklam şirketi görevlisinin ya da çeşitli çizgi karakterlerin çocuklarla etkileşimli bir ilişki kurmalarıdır. Böylece çocuklar çoğu zaman karakterlerin kendilerini reklam linklerine ve sitelerine yönlendirdiklerini anlayamamaktadır. Beşinci sorun ise çocukların yabancılarla Web ortamında sohbet etmesidir. Çocuklar şirket hatlarında sohbet ederken karşısındakinin bir çocuk ya da çocuk gibi davranan bir yetişkin olduğunu ayırt edemez. Altıncı olarak üzerinde durulması gereken konu çocukların Web sitelerindeki etkileşimli oyunlar ile reklamların farkına varamamasıdır. Geleneksel basılı medyada programlar ile reklamları ayırmayı zorunlu tutan güvenlik önlemleri vardır. Ancak online ortamda bu tür koruyucu önlemler bulunmamaktadır (Austin and Reed, 1999).

7. AİLELERİN İNTERNET ETİĞİ SORUNLARINA İLİŞKİN ROLÜ

İnternet kullanımını sırasında tehdit yaratabilecek birçok unsur bulunmaktadır. Virüs taşıyan e-postalar, reklam amaçlı mesajlar ve istem dışı açılan reklam siteleri (pop-up), zararlı yazılımlar, ağ üzerinden ya da bireysel olarak oynanan şiddet içerikli oyunlar, içeriği ahlaka uygun olmayan siteler, yasa dışı örgüt materyalleri ya da yanlış bilgiler internetin bilinçli kullanılmasını ve ailelerin bu konuda bilinçlenmesini oldukça önemli kılmaktadır. İçerik filtresi, şifreleme, dijital imza ve sertifika kullanımı, güvenlik duvarları, anti virüs uygulamaları ve izleme yazılımları ile internetin zararlı yönlerinden korunmak ve çocukları korumak olasıdır (Kuzu, 2008).

Çocukların internet kullanımında dikkat edilmesi gereken konularla ilgili olarak ailelere ilişkin bazı öneriler Şendağ ve Odabaşı (2006) tarafından aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:

1. Çocukların isim, adres, telefon numarası, kredi kartı numarası ve şifre gibi bilgileri asla vermemeleri ve çevrimiçi herhangi bir formu anne babalarından izinsiz doldurmamaları,
2. Anne-babalarının ya da güvenilir bir yetişkinin izni olmadan herhangi bir yerden bir yazılımı bilgisayarlarına yüklememeleri,

3. İnternette yeni tanıştıkları bireylerle yanlarında anne-babaları bulunmadan buluşmamaları,

4. Anne-babanın izni olmadan herhangi bir sohbet odasına girmemeleri, sohbet odalarında karşılına çıkan bazı kişilerin akranları değil kötü niyetli yetişkinler olabileceği,

5. İnternette hiç kimseye ailece nerede olunacağını ya da ne yapılacağını söylenmemesi,

6. Çevrimiçi yeni tanışılan insanlara hemen cevap verilmemesi, iletişim kurulmaması ve anne-babanın görüşü olmadan e-posta vb. yollarla iletişim kurulmaması,

7. Yeni bir çevrimiçi ortama girerken dikkatli olmaları,

8. Anne-babanın izni olmadan internetten resim ya da e-posta göndermemeleri,

9. Çevrimiçi alışveriş yaparak anne-babanın izni olmadan kredi kartı bilgilerinin girilmemesi,

10. Kendilerini rahatsız eden sohbet konuşmalarına ya da e-postalara cevap vermemeleri,

11. Bilerek ya da bilmeyerek karşılaşılan her türlü rahatsız edici içeriğin anne-babayla paylaşılması gerektiği anlatılmalıdır.

Diğer yandan internette çocuğu korumaya yönelik olarak kullanılan, anahtar kelimeleri tanıyarak belli içeriklere sahip siteleri ya da e-postaları engelleyebilen, ya da ziyaret edilen yerleri ve yazılan mesajları sürekli kayıt altında tutarak yetişkinleri uyurabilen birçok yazılım mevcuttur. Bu yazılımları kullanmanın yanı sıra çevrimiçi ortamı kullanma kurallarını çocukla birlikte belirleyerek çocuğun internetin tehlikeleri hakkındaki bilincini arttırmak oldukça etkili olacaktır (Kuzu, 2008).

Türkiye’de çocukların % 60’ı okulda internet’e bağlanırken, %51’i İnternet kafeleri kullanmaktadır. Ev dışı kullanım nedeniyle, ebeveynler çocuklarının İnternet kullanımını denetleyememektedir. Türkiye’de babaların internet kullanımı %49 oranındayken annelerin kullanım oranı %24’tür (<http://eukidsonline.metu.edu.tr>).

Türkiye’de ebeveynlere risklerle ilgili soru sorulduğunda bazı riskleri önemsemedikleri görülmüş. Örneğin, ebeveynlerin sadece %9’u çocuklarının cinsel içerikli mesaj aldığını ve %2’si çocuklarının mesaj gönderdiğini bildirmiş Diğer yandan, istenmeyen ileti önleme ve virüs programı

kullanımı oranının Avrupadaki ebeveynlerde %72 Türk ebeveynlerde ise %46 olduğu ortaya çıkmıştır (<http://eukidsonline.metu.edu.tr>).

Çocukların güvenli İnternet kullanımını sağlayacak yollardan biri olan bilgisayarın ailenin ortak yaşam alanına taşınması konusunda, çocukların kullandığı bilgisayarın ortak kullanılan odada olduğunu belirten Türk ebeveynler sadece %24 iken bu oran Avrupa'daki ebeveynlerde %67 olarak bulunmuş. Ayrıca, ebeveynlerin çocuklarının İnternet kullanımını denetleyemediği, evin dışındaki ortamlarda internet kullanımını da Türkiye'de yüksek çıkmıştır (<http://eukidsonline.metu.edu.tr>).

Tüm bu veriler, ailelerin çocuk ve internet ilişkisinde son derece önemli bir rol oynamaları gerektiği, ancak ülkemizde ailelerin bu rollerin üstesinden gelmekte pek fazla başarılı olamadıklarını göstermektedir.

8. SONUÇ

Dünya'da olduğu gibi ülkemizde de bilişim teknolojisi hızla gelişip, günlük yaşam içinde başköşeyi tutmuştur. Bu süreç içinde teknolojiye sahip olmanın ve onu kullanmanın bir amaç değil bir araç olduğu ve teknolojinin yalnızca olumlu amaçlarla kullanılırsa hem yararlı hem de iyi kabul edilebileceğini bilmek zorundayız. Hele sözkonusu olan çocuklar ise davranış ve eylemlerin etik boyutu daha da bir önem kazanmaktadır. Çocuk ve internet ilişkisi etiğin en temel üç kavramı olan amaç (niyet) eylem ve sonuç bağlamında ele alınmalıdır.

a. Amaç-Niyet: Çocukların internet kullanımındaki amacın "iyi" olması en önemli unsurdur. Çocukların eline teknolojiyi verirken, onlara zarar vermek değildir kuşkusuz ebeveynlerin amacı. Ancak günümüzde ebeveynlerin ne kadar meşgul oldukları ve ev ya da çocukla ilgilenmek dışında evde ya da dışarıda yapmaları gereken pek çok iş olduğu da bilinmektedir. Çocukları internet bağımlısı olmakla suçlamadan önce, ebeveynler olarak onlara ne kadar zaman ayırabildiğimizi ve ellerine bu cazip oyuncakları vererek aslında biraz da kendimize zaman kazandırmak niyetinde olup olmadığımızı da sorgulamalıyız.

Çocukların teknoloji kullanımının etik boyutlarını da öğrenmeleri ve davranışlarında değer, ilke ve kurallara uymayı bir etik sorumluluk ola-

rak görmeleri gerektiğini öğretmek de önemlidir. Her türlü amacın, ancak meşru eylemlerle ulaşıldığında etik açıdan iyi ve değerli olduğu ilkesi, öncelikle yetişkinler tarafından benimsenmelidir. Çocuklar internetin başına geçtiğinde kendisine gelebilecek zarar ve riskleri bilmeli onlardan kaçınma yollarını aramalıdır. Bunun yapılması ise ebevyın ya da eğitimcilerin gözetim ve denetim sorumluluklarını ihmal etmemelerine bağlıdır.

Teknoloji üreticileri ya da firmaların, çocukları ticari amaçlarının korunmasız hedefleri haline getirmelerini engelleyecek düzenlemeler yapılmalıdır. Diğer yandan okulda teknoloji kullanımı, çocukların daha küçük yaştan dürüst olmayan yaklaşımlar içine girmelerini engelleyecek bir eğitim, ödev ve değerlendirme anlayışı ile çalışmalıdır.

b. Eylem: İnternet kullanımı güncel bilgi ve haber sağlama, hızlı ve kısa yoldan görüş ve bilgi paylaşma; zaman ve mekândan bağımsız iletişim sağlama, görsel ve işitsel öğelerle iletişimin niteliğini artırma; eğitsel kaynaklardan etkili biçimde yararlanma, eğlenmek ve güzel zaman geçirmeyi sağlama gibi bazı etkinlikleri olanaklı hale getirmektedir. Bütün bu etkinlikler günümüz çocuklarının vazgeçemeyecekleri arasına girmiştir. Ancak, etik değerleri koruyamadan yapılan eylemler, büyük etik sorunları da beraberinde getirmekte ve çocuklara zarar vermektedir. Her gün internette tanışıp, sonu tecavüzle, şantajla, cinayetlerle biten pek çok haberlere karşılaşmaktadır. İnternetteki etkinlikleri ebevyınlar ne kadar kısıtlamalıdır ve bunu nasıl bir yaklaşımla ele almalıdır? Özellikle ergenlik dönemi kurallara ve otoriteye karşı direnç geliştirilen bir dönem olduğundan ailenin çocuk üzerindeki her türlü kontrol çabasını da zorlaştırmaktadır. Bu nedenle önemli olan, pozitif bir disiplin anlayışı ile çocuğun kendi eylemlerini kendisinin kontrol etmesini sağlamak ve özdenetim geliştirmesine yardım etmektir. Çocukların, yapmam gereken en iyi şey nedir? Bu bana yapılsaydı kendimi nasıl hissederdim? Bunu gerçekten hak ediyor muyum, yoksa başkalarının hakkını mı ihlal ediyorum? Gibi sorularla eylemlerinin etik boyutlarını keşfetmesine ve değer koruyarak davranmasına rehberlik edilmelidir.

c. Sonuç: Çocukların amaç ve eylemlerinin olası sonuçlarını etik bir değerlendirmeye tabi tutmaları sağlanabilirse, etik açıdan kabul edilebilir sonuçlara ulaşmaları olasıdır. Arkadaşımın rahatsız olacağı bir mesajı ya da fotoğrafı internette yayınlarsam ne olur? Gizli bilgilerimi yabancılarla paylaşırsam başımıza neler gelebilir? Birisine zarar vermenin etik ve yasal sonuçlarına katlanmam gerekir? Gibi eylemin sonuçlarına odaklanarak değerlendirme yapabilme yetisini kazanması, etik farkındalık açısından en önemli noktadır. İnternet alanındaki diğer tüm unsurların etik açıdan amaç-eylem ve sonuç sorgulaması yapması gerekmektedir, buradaki en temel gereksinim çocukların etik farkındalığının geliştirilmesidir. Sonuç olarak tüm çocuklara şu üç konuda yeterlilik kazandırılmalıdır:

- 1) Çocukların, yapılacak doğru şeyin farkına varmalarını sağlamak.
- 2) Çocuklarda doğru şeyi yapmaya söz vermek ve sözüne bağlı kalma duygusunu geliştirmek.
- 3) Çocukları doğru şeyi yapmaya yeterli hale getirmek.

KAYNAKÇA

- Akarsu, B. (1965). Ahlak Öğretileri: Mutluluk Ahlakı. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Yayın No: 1144.
- Austin, M. J, M. . Reed. (1999). Targeting children online: Internet advertising ethics issues. *Journal Of Consumer Marketing*, Vol. 16 No. 6 1999, Pp. 590-602
- Aydın, İ. (2012). Eğitim ve Öğretimde Etik. 3. Baskı. Ankara PEGEM-A.
- Aydın, İ. (2013) . Yöneltil Mesleki Ve Örgütsel Etik. 5. Baskı. Ankara: PEGEM-A.
- Aysıt, T. (2012). İktisat Eğitimi Ve Bilimsel Aşırma Üzerine Türkiye Ekonomik Kurumu Tartışma Metni. 2012/41Erişim Tarihi: 01.10.2013. <http://Www.tek.org.tr>.

- Bayet, A. (2000). Bilim Ahlakı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bensghir, T. K. (1996). Bilgi Teknolojileri ve Örgütsel Değişim. Ankara: TODAİE Yayın No: 274,
- Christian, David. Erişim tarihi: 02.10.2013 [http:// www.glass-castle.com/clients/www-nocheating-org/adCouncil/research/cheatingfactsheet.html](http://www.glass-castle.com/clients/www-nocheating-org/adCouncil/research/cheatingfactsheet.html)
- Eminoğlu, E.(2008). *Üniversite Öğrencilerinin Akademik Sahtekârlık Eğilimlerinin Ölçülmesine Yönelik Bir Ölçek Geliştirme Çalışması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* Sosyal Bilimler Enstitüsü, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Harris, R. (2009). Anti-Plagiarism Strategies for Research Papers. :VirtualSalt.
- Hayes, N., L. D. Intron (2005). Cultural Values, Plagiarism and Fairness: When plagiarism gets in the way of learning. *The Journal Ethics and Behaviour.* Vol.15-3, pp.213-13.
- Huang, Yun-yin., Chien Chou. (2010). An analysis of multiple factors of cyberbullying among junior high school students in Taiwan. *Computers in Human Behavior.* Volume 26, Issue 6, November 2010, Pages 1581-1590
- Irving, L. "Falling Through the Net: Introduction" Erişim Tarihi: 01.10.2013 <http://www.ntia.doc.gov/ntiahome/fttn99/introduction.html>.
- İnal, K. (2011). Çocuklar Niçin Medya Okuryazarı Olmalı? 1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları-88, Yayın Dizisi: 13. S:417-426.
- Moor, J.H. (2005). Why we need better ethics for emerging Technologies Ethics and Information Technology .7:111-119 Springer 2006 DOI 10.1007/s10676-006-0008-0
- Kim, Sora., Soon-Hyung Yi. (2010). Is Privacy at Risk when Commercial Websites Target Primary School Children? A Case Study in Korea. *Children & Society.* Vol. 24, 449-460.
- Kuzu, Abdullah. (2008). İnternet Kullanımı Ve Aile Araştırması. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları . Genel Yayın No: 133
- Livingstone, S., Haddon, L. ,Görzig, A. &Ólafsson, K. (2011) *Risks and safety on the internet: the perspective of European children: full findings and policy implications from the EU Kids Online survey of 9-16 year olds and their parents in 25 countries.* EU Kids Online, Deliverable D4. EU Kids Online Network, London, UK.
- Mathiesen, Kay. The Internet, children, and privacy: the case against parental Monitoring. *Ethics Inf Technology.* DOI 10.1007/s10676-013-9323-4.

- Ogletree, Thomas, W. (1995). Value and Valuation. Encyclopedia of Bioethics. Ed: Warren Thomas Reich. Macmillan Publishing Company, Incorporated. Vol:5, pp. 2515- 2520.
- Salmons, Janet. Online Social Culture: Does it Foster Original Work or Encourage Plagiarism? Vision2lead.Inc. Erişim Tarihi: 01.10.2013 <http://www.vision2lead.com/Originality.pdf>
- Scully, Jackie Leach. (2002). Quaker Approaches to Moral Issues in Genetics. Quaker Syudies, Vol:4. New York: The Edwin Mellen Press.
- Sendağ, S. ve Odabasi, H. F. (2006). İnternet ve çocuk: Etik bunun neresinde? 6. Uluslararası Eğitim Teknolojileri Konferansı Bildiri Kitapçığı (1508-1515). Gazimağusa, KKTC, 19-21 Nisan.
- Serin, Hüseyin. (2012) "Ergenlerde Siber Zorbalık" . Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- The Education Dieges*. National Cyberethics, Cybersafety, Cybersecurity Baseline Study March 2009. pp. 35-44
- Thornberg, R. (2008). School children's reasoning about school rules. *Research Papers in Education* ,Vol. 23, No. 1, March 2008, 37-52
- Uğurlu, Hakan. (2008). Teknoloji Sanat İlişkisi: Günümüzde Teknolojik Sanatların Amacı. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (2008) 1/2, 247-260
- Westin, Alan. (1967). Privacy and Freedom. NewYork: Atheneum.
- <http://www.f5haber.com/star/kucuk-kizi-internetle-oldurduler-haberi-4198023/> adresinden 1 Ekim 2013 tarihinde indirildi.
- http://www.radikal.com.tr/hayat/14_aylik_bebek_yanlislikla_araba_satin_aldi-1141313 adresinden 1 Ekim 2013 tarihinde indirildi.
- <http://gundem.milliyet.com.tr/ogrencilerin-onda-biri-siber-magdur/gundem/gundemdetay/15.10.2012/1611801/default.htm> adresinden 1 Ekim 2013 tarihinde indirildi.
- <http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=271669> adresinden 1 Ekim 2013 tarihinde indirildi.
- http://eprints.lse.ac.uk/50228/1/_Libfile_repository_Content_Livingstone%20C%20S_Children%E2%80%99s%20use%20of%20online%20technologies%20in%20Europe%28Isero%29.pdf adresinden 1 Ekim 2013 tarihinde indirildi.
- www.internetworldstats.com./stats.htm adresinden 1 Ekim 2013 tarihinde indirildi.
- <http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/Home.aspx> adresinden 1 Ekim 2013 tarihinde indirildi.

<http://www.socialmediatr.com/blog/turkiyede-9-16-yas-arasindaki-cocuklarin-yuzde-47-si-sosyal-paylasim-sitelerini-kullaniyor> adresinden 1 Ekim 2013 tarihinde indirildi.

<http://eukidsonline.metu.edu.tr> adresinden 1 Ekim 2013 tarihinde indirildi.